

AVLIVING AV FJØRFE

Korrekt avliving består av tre trinn: bedøvelse, avliving og etterkontroll

Avliving av fjørfe er en oppgave mange kvier seg for å utføre. Likevel må alle som har påtatt seg ansvaret for dyr mestre dette. Sjuke og skadde enkeltdyr skal slippe å lide unødige og bør avlives fortløpende. Flokker skal kunne avlives ved påvisning av smittsom sykdom eller etter endt produksjon. Avliving kan foregå på flere måter, men det er viktig at metodene er enkle og effektive.

Regelverk

Aktuelt regelverk med hensyn til avliving er Lov om dyrevelferd og Forskrift om avliving av dyr. Forskriften består av EUs avlivingsforordning og norske tilleggbestemmelser.

Krav til kompetanse

Bedøvelse og avliving skal bare utføres av personer med nødvendig kompetanse. For avliving av enkeltdyr anbefaler vi å øve inn metoden på døde dyr først.

Bedøvelses- og avlivingsmetoder for enkeltdyr

Vi anbefaler ulike metoder for ulike størrelse av fjørfe. Legg merke til skillet mellom manuelt og mekanisk nakketrekk. Manuelt (uten redskap) er kun tillatt opp til 3 kg, mens mekanisk (med redskap) er tillatt opp til 5 kg. For bedøvelse av fjørfe

over 5 kg anbefales bruk av boltepistol. Bedøvelse med strøm og avliving med slag (under 5 kg) er tillatt i henhold til regelverket, men anbefales ikke.

Om nødavliving

I avlivingsregelverket stilles det ikke spesifikke krav til bedøvelses- og avlivingsmetoder når det gjelder nødavliving av syke eller skadete dyr (Artikkel 1.2 i avlivingsforordningen). Det forventes likevel at en så langt som mulig gjør bruk av de metodene som står oppført i forordningens Vedlegg I. De mest anvendelige metodene i praksis er tatt med i denne brosjyren. Uansett valg av metoder, så skal også nødavlivingen utføres på en tilfredsstillende måte, uten at dyrene påføres unødig lidelse.

Fjorfestørrelse	BEDØVELSESMETODE		AVLIVINGSMETODE	
	Slag	Bolt	Nakketrekk	Halshugging
Under 5 kg	X	X	X	X
Over 5 kg	-	X	-	X

BEDØVELSE

HVORFOR BEDØVELSE?

Flere av avlivingsmetodene gir ikke umiddelbart bevissthetstap. Det innebærer at dyrene kan være bevisste en viss tid, faktisk opptil ett minutt, og kjenne på både frykt og smerte. Det er å påføre dem unødig lidelse. Derfor står følgende i Dyrevelferdsloven (§ 12): Dyr som eies eller på annen måte holdes i menneskelig varetekt, skal bedøves før avliving. Bedøvningsmetoden skal gi bevissthetstap, og dyret skal være bevisstløst fra før avlivingen påbegynnes og til døden inntreffer. Dyrevelferdsloven sier imidlertid også: Krav om bedøving før avliving gjelder ikke hvis dyret avlives med en metode som gir umiddelbart bevissthetstap.

Før avliving ved hjelp av nakketrekk eller halshugging skal dyret **alltid** bedøves.

Bedøvelse av fjørfe under 5 kg

Du bedøver enten ved å bruke et slagredskap (tang, fiskehammer, e.l.) eller ved å holde rundt dyret i ryggleie for så å slå fuglens bakhode kontant mot en hard kant.

Bedøvelse av fjørfe over 5 kg

For å bedøve fjørfe over 5 kg anbefales bruk av ikke-penetrende boltepistol med kruttpatroner tilpasset dyrearten. Dette gir sikker bedøvelse, men krever kunnskap om riktig plassering og retning av skudd. Følg derfor utstyrsveiledningen!

Slag som bedøvelsesmetode er i utgangspunktet ikke tillatt på fugl over 5 kg. Velger du likevel å bedøve med slag ved å vise til Artikkel 1.2 om nødavliving av sjuke og skadde dyr, skal du være sikker på at dette gjøres på en skikkelig måte.

Dersom trakt brukes for å fiksere fuglene for bedøvelse, kan hver fugl håndteres av én person alene. Ellers må man være to personer – én til å holde og én til å bedøve.

Kontroll av utført bedøvelse

Du bør kontrollere om bedøvelsen er godt utført. Årsaker til dårlig bedøvelse kan være for lite anslagskraft, galt treffsted, evt. feil eller mangler ved bruk av boltpistol og annet utstyr.

TEGN PÅ GOD BEDØVELSE	TEGN PÅ DÅRLIG BEDØVELSE
Stiv krampe etterfulgt av ukontrollert flaksing	Ingen eller periodisk flaksing – forsøk på å rømme
Ikke synlig pusting (ikke bevegelser på nebb, brystbein og kloakkåpning)	Rytmisk pusting
Slapp hals, ingen strekking av nakken	Spenning i / strekking av nakken
Ingen reaksjon ved berøring av øye eller blinkhinne	Reaksjon ved berøring av øye eller blinkhinne
Ingen reaksjon ved klyping i kam	Reaksjon ved klyping i kam
Beina bøyes og strekkes	Gir fra seg lyd

AVLIVING

Avliving av enkeltdyr gjøres i praksis med ulike former for nakketrekk eller halshugging.

AVLIVING VED NAKKETREKK

Nakketrekk fører til at ryggmargsforbindelsen i nakken brytes, samtidig som blodkarene i halsen rives over. Fuglen dør som følge av oksygenmangel til hjernen og skade i ryggmargen. Avliving ved nakketrekk er tillatt på fjørfe opp til 5 kg, men kun på maks 70 dyr per person per dag.

Avliving ved nakketrekk består av tre trinn: bedøvelse, selve avlivingen og etterkontroll. Nakketrekk kan gjøres manuelt eller mekanisk.

Manuelt nakketrekk - kylling under to-ukers alder

Kyllinger av høns, kalkun, and og gås under to-ukers alder kan avlives ved at du trykker kyllingens hals mot en skarp kant med tommelen, for eksempel på drikkevannsrekken, til du kjenner at nakkevirlvene skilles.

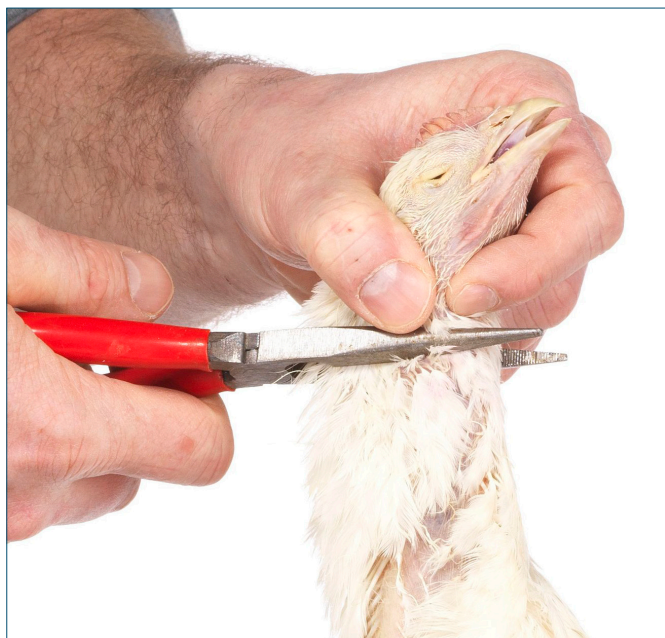

Manuelt nakketrekk - fjørfe maks 3 kg

Hold fuglen mot hofta eller låra, med hodet ned, samtidig som du holder over fuglens rygg og vinger med én hånd. Grip bak nakken på fuglen ved hjelp av pekefinger og langfinger på den andre hånden, og skyv rolig og bestemt ned og fra deg, samtidig som du lager en knekk på nakken. Det blir en tilnærmet 90 graders vinkel i nakkeleddet og nakkevirlvene skilles.

Alternativt kan "Rotasjonsmetoden" brukes, hvor du holder i hodet og svinger fuglen raskt og kontant rundt i en sirkelbevegelse til halsvirlvene nær hodet er skilt.

Mekanisk nakketrekk - fjørfe maks 5 kg

Et alternativ til manuelt nakketrekk er å bruke tang av passende størrelse, for eksempel en stor nebbtang eller Sands tang (veterinærredskap). Hold i hodet på fuglen med den ene hånden, mens du kniper rundt halsen med tangen i den andre - så nært hodet som mulig. Hold tangen godt sammenklemt i noen sekunder, eventuelt skift grep og klem til fra en annen vinkel.

For dyr større enn 3 kg anbefales det å fiksere halsen i en innretning, for eksempel på vegg, for å få nok kraft til å gjennomføre nakketrekket. Når halsen er festet, drar du i kroppen slik at nakkevirlene skilles fra hverandre.

KONTROLL ETTER AVLIVING VED NAKKETREKK

All avliving ved hjelp av nakketrekk avsluttes med å kontrollere at ryggmarg og blodkarforbindelse er brutt i nakken. Dersom avlivingen er gjennomført riktig, kjenner du kun hud når du klemmer halsen mellom to fingre i området hvor virvelsøylen og blodkar har vært. Hudfolden fylles etter hvert av blod.

AVLIVING VED HALSHUGGING

Alle typer fjørfe kan avlives ved halshugging. For dyr over 5 kg er halshugging eneste anvendelige avlivingsmetode i praksis. Umiddelbart etter bedøving avlives dyret ved at hodet skilles fra kroppen. Dette kan gjøres med en emaskulator (veterinærredskap - se bildet) eller skarp øks og stødig huggeunderlag. Bruk av emaskulator gir lite blodsøl ved at blodkarene knuses samtidig som halsen kuttes. Bruk av øks egner seg dårlig innendørs på grunn av blodsøl. For å minimere søl, kan dyret legges i en stamp eller bøtte med lokk.

Avliving ved halshugging bør utføres utenfor husdyrrommet siden andre dyr kan reagere på det.

AVLIVING AV FLOKK / STØRRE ANTALL DYR

Avliving av større antall dyr skjer oftest ved gassing med CO₂ – enten i hus eller ved hjelp av containere. Halshugging er et alternativ, men det krever bedøvelsesmetoder som sikrer at alle dyrene faktisk blir bedøvet. Slag som rutinemessig bedøvelsesmetode er ikke tillatt.

Ved containeravliving bæres dyra ut av huset og legges i containere. Det anbefales vekselbruk av to containere, der første fylte container får stå lenge nok til å sikre tilstrekkelig gasskonsentrasjon, mens den andre fylles på med nye dyr.

Gasskonsentrasjonen skal måles fortløpende. Under ileggingen av dyr skal konsentrasjonen være over 25 %. Når ileggingen er fullført, skal konsentrasjonen i høyde med sist ilagte dyr økes til minimum 40 %. Denne gasskonsentrasjonen skal holdes i minst fem minutter før containeren tømmes. Husk at CO₂-måleren må kalibreres fra tid til annen, avhengig av bruk.

Gassing i hus forutsetter at det er innblåsingsrør i vegg og at tankbil med gass kan komme til røret. Alle nye fjørfehus ført opp fra og med 2013 skal ha slike rør montert i vegg. Eldre hus kan få det ettermontert. Det skal kun brukes innblåsingsrør godkjent av gassleverandør. Animalia har laget en prosedyre som skal følges. Prosedyre og kontaktinformasjon finner du under www.animalia.no/avliving-fjorfe.

Mattilsynet skal ha melding om gassing i hus minst én uke i forveien. Alle som avliver fjørfe som næringsvirksomhet skal være registrert hos Mattilsynet.

AVHENDING AV DØDE DYR

Av hensyn til eventuell smittefare er det ifølge Forskrift om animalske biprodukter (biproduktforskriften) ikke tillatt å kaste døde fjørfe i gjødselkjeller, legge dem ut, grave dem ned eller levere dem som husholdningsavfall. Du har heller ikke lov til å levere fjørfekadavre på slakteriene.

Døde enkeltdyr skal som hovedregel fryses for senere levering til destruksjonsanlegg. Norsk Protein har en egen henteordning. For henting av hele flokker avtales dette med Norsk Protein på forhånd. Forskriften gir likevel rom for noen spesi-

(foto: Thorbjørn Refsum, Animalia)

alløsninger. Enkeltkadavre kan brennes i eget forbrenningsanlegg, forutsatt at anlegget er typegodkjent av Mattilsynet og godkjent av lokal forurensningsmyndighet. Dette vil være såkalte lavskalaanlegg (maks kapasitet 50 kg/t), og forbrenningstemperaturen må overstige en gitt temperatur. Nylig avlivede dyr kan, uten veterinærattest, leveres til godkjente pelsdyrførkjøkken.

Mattilsynet kan i såkalte "fjerntliggende områder" gi særskilt tillatelse til nedgraving.

AKTUELT REGELVERK

Dyrevelferdsloven § 12 Avliving

Avliving av dyr og håndtering i forbindelse med avlivingen skal skje på dyrevelferdsmessig forsvarlig måte. Den som benytter bedøvings- eller avlivingsutstyr, skal påse at dette er egnet og vedlikeholdt.

Dyr som eies eller på annen måte holdes i menneskelig varetekt, skal bedøves før avliving. Bedøvingsmetoden skal gi bevissthetstap, og dyret skal være bevisstløst fra før avlivingen påbegynnes og til døden inntreffer. Krav om bedøving før avliving gjelder ikke hvis dyret avlives med en metode som gir umiddelbart bevissthetstap. Etter at avliving er utført, skal det påses at dyret er dødt.

Avliving i nødstilfelle skal i størst mulig grad skje i samsvar med første og andre ledd.

Forskrift om avliving av dyr

Forskriften består av EUs avlivingsforordning med norske tilleggsbestemmelser.

Forordningen, Artikkel 3.1:

Dyr skal skånes for enhver unngåelig smerte, plage eller lidelse under avliving og tilknyttet virksomhet.

Forordningen, Artikkel 4.1 og Vedlegg I

Artikkelen legger generelle føringer for tillatte bedøvings- og avlivingsmetoder. Disse er satt opp i tabellform i Vedlegg I.

Norske tilleggsbestemmelser, § 16 Fjørfe

Fjørfebesetninger kan avlives med karbondioksid som føres inn i husdyrrommet, jf. forordning (EF) nr. 1099/2009 vedlegg I kapittel I tabell 3. Dører og vinduer lukkes og ventilasjonen unntatt takventilasjonen stenges rett før gassen slippes inn. Gasstrålen inn i rommet skal ikke rettes direkte mot dyrene.

Nivået av karbondioksid skal raskt komme opp i 45 volumprosent og minst holdes på 40 volumprosent i 60 minutter.

Planlagt avliving av besetningen skal meldes Mattilsynet en uke før gjennomføring. Den som står for avlivingen, skal sikre at det beregnes tilstrekkelig gassmengde til å avlive dyrene raskt og effektivt før gassen pumpes inn i rommet.

Høns, vaktler og kalkun kan avlives med karbondioksid i gasskontainere som er konstruert og laget til dette formålet. Ren karbondioksid føres inn til dyrene i kontaineren og holdes på høyt nok nivå til dyrene er døde. Ingen dyr skal tas ut av kontaineren før alle dyr er døde.

Den som avliver fjørfe som næring, skal være registrert hos Mattilsynet.

Til avliving av fjørfebesetninger kan det gis tillatelse til å bruke gassblandinger eller andre gasser enn karbondioksid etter søknad til Mattilsynet.

Fjørfe og andre dyr under 3 kg kan avlives ved nakketrekk etter bedøvelse med slag mot hodet.

Lov om dyrevelferd og Forskrift om avliving av dyr finnes på www.lovdatabasen.no

HELSETJENESTEN FOR FJØRFE

Helsetjenesten arbeider for god dyrehelse og dyrevelferd i norsk fjørfeproduksjon. Blant våre viktigste oppgaver er:

- Forebyggende helse- og velferdsarbeid
- Smitteberedskap og sjukdomskontroll
- Dyrevelferd
- Rådgivning og informasjon til veterinærer, fagkonsulenter og produsenter
- Fagmøter og kurs
- Forskning og kunnskapsformidling
- Bistand i besetningsutredninger

Målet for vårt arbeid er friske dyr, et dyrehold med høy etisk standard og egg og fjørfekjøtt av høy kvalitet.

For mer info se www.animalia.no